

Wojny napoleońskie oraz następujące po nich uwarunkowania gospodarcze i kulturowe położyły kres rozwojowi podmiejskich dworów mieszczan gdańskich. Ponowne przejście administracji przez władze pruskie w 1815 roku przyczyniło się do dalszych zmian na obszarze podmiejskich posiadłości. Regulacje majątkowe przeprowadzone w latach 1824 i 1834 nie objęły dóbr oliwskich, lecz regres pozbawionego dochodów opactwa cystersów zakończyła jego kasacja w 1831 roku¹. Spadało zainteresowanie rezydencjami, a upadek wielkich fortun kupieckich i emigracja najbogatszych mieszczan nie sprzyjały wiejskim inwestycjom, czy choćby utrzymaniu siedzib na dotychczasowym poziomie². Również rozpoczęta w 1824 roku budowa nowego gościńca, omijającego trakt Polanek, które pozostały peryferyjną piaszczystą drogą³, spowodowała zmniejszenie zainteresowania tym obszarem. Polanki zaczęły chylić się do upadku.

Rezydencja Weickmannów – Dwór I

Rodzina Weickmannów zarządzała rezydencją do początku drugiej połowy XIX wieku. Po wydzieleniu i sprzedaniu w latach 1855 i 1856 mniejszych parcel, w 1858 roku za sumę 17 100 talarów posiadłość stała się własnością Beaty i Filipa Hirschów⁴. U schyłku XIX wieku, przy stopniowym podwyższaniu ceny sprzedaży, następowały kolejne zmiany właścicieli. W 1879 roku za 36 000 talarów posesję nabył Dr Max Jaguet z Berlina. Trzy lata później za 40 000 talarów majątek odkupił Dr Wilhelm Martens, a w 1895 roku za 52 000 talarów posiadaczami zostali Alojzy Hoechrl z żoną Franciszką z domu Metzger. Ostatnimi prywatnymi właścicielami byli od 1921 roku H. Mutzenbecher z Hamburga, a od 1929 Horst Wunzig⁵.

ilustracja nr 152.

Widok z Pachołka na Oliwę i Dwór I, koniec XIX wieku.

ilustracja nr 153.

Dwór I, zespół zabudowy, widok od strony północno-wschodniej, fot. M. Gawlicki, 1985 rok

ilustracja nr 154.

Dwór I, plan zespołu w 1936 roku.

1 M. Bär, *Die Entwicklung des Territoriums der Stadt Danzig und ihres kommunalen Verwaltungsgebiets*, ZWG, Danzig 1907, h. XLIX, s. 266–267.

2 E. Cieślak, Cz. Biernat, op. cit., s. 366–395.

3 J. Schopenhauer, *Gdańskie wspomnienia młodości*, 1959, s. 161.

4 KW Oliwa, t. III, k. 44, f. 146.

5 Ibidem.

W drugiej połowie XIX wieku nastąpiło wiele drobnych zmian w architekturze i zagospodarowaniu terenu rezydencji. Rozbudowa głównego budynku dworu polegała na dostawieniu do północnej elewacji klatki schodowej i arkady łączącej z budynkiem północnym⁶. Z czasem schody powróciły na swoje pierwotne miejsce w sąsiedztwie sieni, a w przybudówce umieszczono łazienki.

Przebudowano także dwór rokokowy, w którym zniszczoną ścianę zachodnią zastąpiono murem z wtórnie użytych cegieł i kamieni polnych, a we wnętrzu powstały wozownia i stajnia⁷. Szeroką bramę dla powozów umieszczono w elewacji wschodniej. Po wyburzeniu skrzydła północnego możliwe było usytuowanie od tej strony wejścia do stajni. Na piętrze pozostawiono pokoje mieszkalne.

W drugiej połowie XIX wieku rozebrano oranżerię, a w jej miejsce na tarasie przed zachodnią elewacją dworu wzniesiono drewnianą altanę ogrodową⁸. Sytuacja przestrzenna założenia nie uległa zmianom, lecz położona poniżej skarpy rozparcelowana część północna utraciła łączność z zespołem. Założenia parkowe wzbogaciły grupy drzew, wśród których wymienić należy świerki i żywotniki oraz inne gatunki, sadzone w grupach pomiędzy dworem a ulicą Polanki⁹. W XIX wieku zasypano duży staw leżący przy południowej granicy, lecz pozostałe elementy systemu wodnego nie uległy zmianie. W okresie międzywojennym XX wieku do wschodniej i zachodniej elewacji dworu dostawiono portyki kolumnowe zdobione klasycystycznymi kolumnami.

Dom weteranów wojennych – Dwór II

Na początku lat dwudziestych XIX wieku majątek pozostający w rękach rodziny Schefflerów podupadł i w 1827 roku przeszedł na własność Generalnej Dyrekcji Królewskiego Towarzystwa Handlu Morskiego¹⁰. Trzy lata później nieruchomością zajmującą obszar 54 mórg zainteresowała się komisja wyznaczona przez władze Gdańska do wyboru lokalizacji domu opieki¹¹. We wrześniu 1832 roku, po odrzuceniu innych propozycji, zdecydowano o wyborze Dworu II, który sprzedano miastu¹².

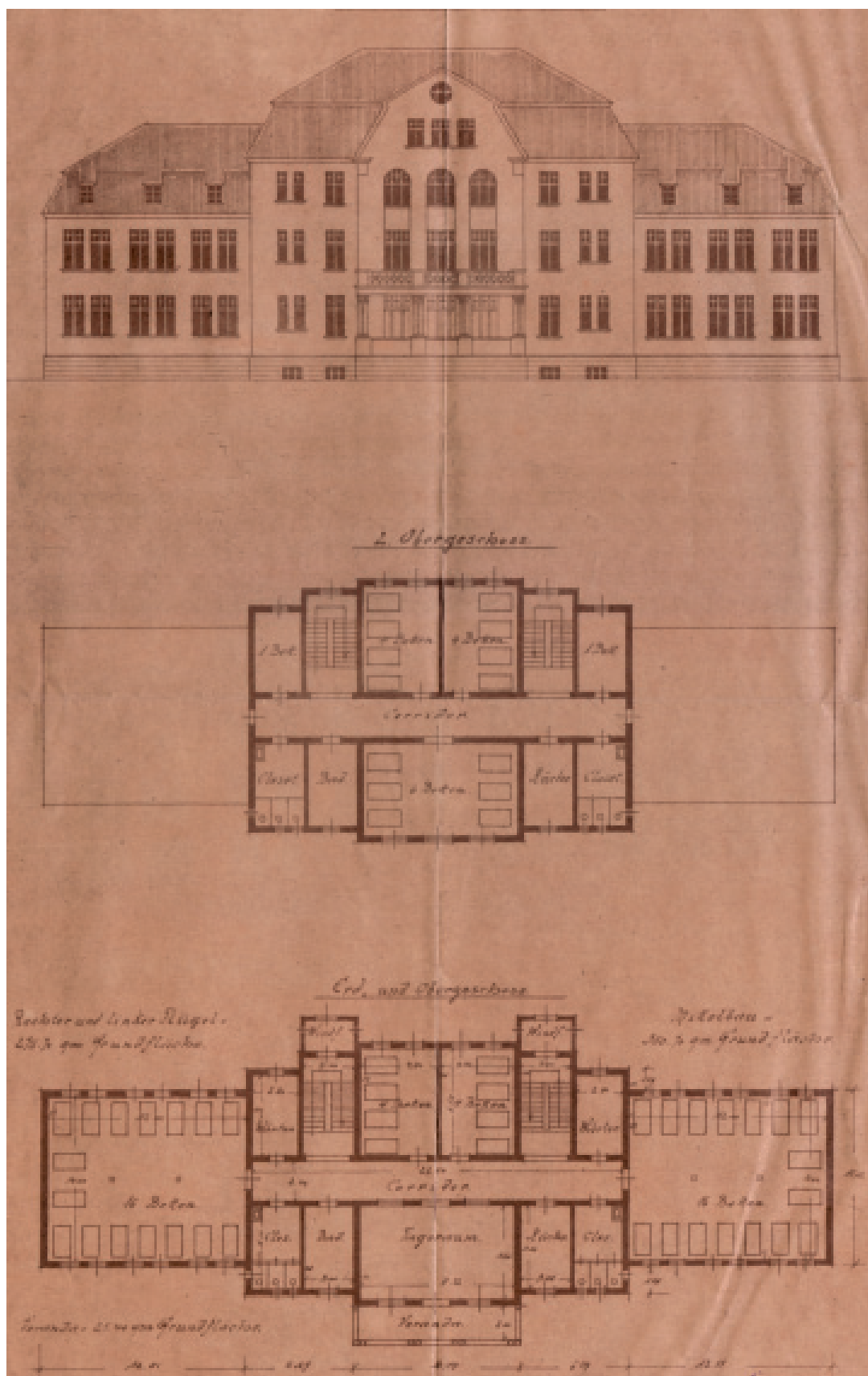
W styczniu 1833 roku rozpoczęto remont, mający na celu przystosowanie budynków do nowych funkcji. Przewidywany koszt adaptacji wynosił 14 500 talarów, lecz jej zakres stopniowo rozszerzano. Roboty prowadzone jeszcze w 1835 roku objęły zasięgiem większość obiektów podworskich¹³.

ilustracja nr 155.
Dwór II, plan zespołu
w 1936 roku.

ilustracja nr 156.
Dwór II, projekt nowego
budynku mieszkalnego dla
blisko stu pensjonariuszy,
1906 rok.

6 O istnieniu klatki schodowej w przybudówce świadczy układ okien elewacji północnej.
7 Ślady przebudowy czytelne są w wątkach muru elewacji zachodniej. Rozwarstwienia dokonano w trakcie generalnego remontu przeprowadzonego w 1984 roku.
8 Informacja o istnieniu altany jest przekazem osoby pamiętającej zespół w okresie przedwojennym.
9 KP Woj. Gd., *Dwór I*, s. 15.
10 KW Oliwa, t. III, nr 43, f. 79. Razem z Danielem Schefflerem współwłaścicielami były jego dzieci: Samuel, Agata i Renata. W ramach umowy przejęto część posesji o wartości 10 000 talarów; pełna nazwa instytucji – Koniglichen Generaldirektion der Seehandels-Societät.
11 ON 1910, nr 86.
12 W. Recke, *Die Entstehung des Altersheimes Pelonken*, DSM 1926, 6, s. 48.
13 Ibidem.

W pałacu dotychczasową konstrukcję mansardową dachu zastąpił więzar kleszczowo-jętkowy, co nieznacznie obniżyło budynek. Fronton fasady wschodniej uzyskał proste zwieńczenie klasycystyczne¹⁴. Do elewacji zachodniej dobudowano parterowe przybudówki, osłaniające nowe wejścia. Nie zmieniono rozplanowania wnętrza. Z czasem do ganku fasady wschodniej dostawiono schody, ułatwiające pensjonariuszom dostęp do ogrodu z sali na piętrze¹⁵.

Także dawną stajnię przystosowano do funkcji mieszkalnej. Nowy strop nad parterem oparto na podciągach i dwóch rzędach słupów, adaptując konstrukcję w części zachodniej. Podciągi i słupy miały ozdobnie ścięte naroża, a powalę z profilowanych desek ułożono na zakładkę. Wykonano także remont drewnianej konstrukcji szkieletowej; oraz przykryto całość czterospadowym dachem¹⁶.

Podobnie w dawnej oranżerii, wykorzystując istniejące ściany, wymieniono drewniany strop nad parterem oraz nadbudowano piętro. Nowa klatka schodowa znalazła się w zachodniej przybudówce, wykonanej w drewnianej konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą. Budynek przykrył

ilustracja nr 157.

Dwór II, ogród i wschodnia fasada pałacu w początku XX wieku.

14 Ślad przemurowania frontonu jest czytelny od wewnątrz ściany, na wysokości więźby dachowej.

15 C. Lange, *Das schöne Oliva*, [w:] *Festschrift zum 750 jährigen Jubiläum des klostere Oliva*, hrsg. v. C. Lange, Danzig 1928, s. 35.

16 A. Brzozowska, W. Buczkowski, *Dwór II. Orzeczenie techniczne Rg-19/86/II/1-5*, Gdańsk 1986–1987, II/5, s. 15, rys. 2. Układ belek stropowych wskazuje na czterospadową formę dachu.

ilustracja nr 158.
Dwór II, fasada wschodnia
pałacu, fot. 1925.

ilustracja nr 159.
Dwór II, elewacja pałacu widok
od strony dziedzińca,
fot. M. Gawlicki, 1987.

ilustracja nr 160.
Dwór II, dziedziniec i oficyna
południowa, fot. M. Gawlicki,
1987.

